

Gayatri Chakravorty Spivak'ın Uluslararası İlişkiler Disiplinine Getirdiği Post-kolonyal Yorum

Nigar Shiralizade*

ÖZ

Bu makalede Spivak'ın “mâdun”, “kadın cinselliği coğrafyası”, “medenileştirme misyonu”, “epistemik şiddet”, “dünyalaştırmak” gibi bazı kavramlarını Uluslararası İlişkiler disiplininin konuları çerçevesinde değerlendirecektir. Spivak'ın “mâdun” kelimesinin farklı kullanımı ve yorumunu inceleyerek tarihsel olaylarla günümüzün mukayeseli takdimi sonucu kendi yaklaşımını oluşturması özellikle dikkat çekicidir. Makale, Britanya'nın Hindistan'da 19.Yüzyılda uyguladığı emperyalist politikaların günümüz uyarlamasını ABD'nin Afganistan'a müdahalesiyle mukayese ederek, “yeni mâdunların” nasıl oluşturulduğunu değerlendirecektir. “Medenileştirme misyonu” ile kolonyal bölgelere müdahalede bulunan emperyalist güçlerin sadece “sert ve yumuşak güç” kullanımı ile değil, aynı zamanda epistemik şiddet ile mâdunlar üzerinde kurduğu hâkimiyeti anlatan Spivak'ın özellikle kadın mâdunların durumunun vahametini yaptığı vurgu incelenecektir. Makalede Spivak'ın hegemonik retorığın etkileriyle bilgi ve kimlik oluşumu sonucu Hindistan, Afganistan gibi post-kolonyal bölgelerde kadınları “savunanların” bile aslında kadınların yerine “konuşarak” onları “susturduğu” ifade edilecektir.

Anahtar kelimeler: Spivak, Mâdun, Medenileştirme misyonu, Epistemik şiddet

Giriş

1942 yılında, halen Britanya sömürüsü altında bulunan Hindistan'da dünyaya gelen Gayatri Spivak geleneksel Batı-merkezci yaklaşımlara farklı pencereden bakarak modern postkolonyal teorinin en önemli bilim insanlarından birine dönüşmüştür. Spivak Yapısöküm, Feminizm, Marksizm gibi farklı düşünce akımlarından etkilenmiş, Derrida, Foucault, Lacan, Deleuze gibi düşünürlerin fikirlerine atıfta bulunarak kendi yaklaşımını oluşturmuştur. Araştırmalarını Batı filozofları tarafından göz ardı edilen, Üçüncü Dünya ülkeleri ile ilgili cevaplanmamış soruların açıklanmasına ve özellikle orada yaşayan kadın sorunlarına adanmıştır.

* Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi

Spivak, Batı felsefesi ve teorisine önem verse de, olayları post-kolonyal yaklaşım çerçevesinde değerlendirmiş ve bu yaklaşımları Üçüncü Dünya ülkelerinde uygulanabilecek bir çerçeveye sokmaya çalışmıştır. Kendisinin dünyada en çok okunan kitapları ve makaleleri mâdun kavramına odaklanmıştır.

Spivak, sömürge tarihine bağlı özgeçmişinin etkisiyle, Marksist-feminist bir çerçeveden postkolonyal yaklaşımın gelişimine katkı sağlamıştır. Düşünür, çocukluk dönemindeki gözlem ve tecrübelerini kitap, mülakat ve konferanslarda açıklamıştır.

Gayatri Spivak'ın akademik hayatı başarılarla doludur. Bengal'in Kalküta şehrinde dünyaya gelen düşünür, Kalküta Başkanlık Koleji'ni şeref payesi ile bitirdikten sonra, yüksek lisans derecesini ABD'deki Cornell Üniversitesi'nden almıştır. Aldığı bursla Cambridge Üniversitesi'nde bir yıllık eğitim hakkı kazanan Spivak, İngiltere'ye gitmiş ve geri döndükten sonra edebiyat eleştirmeni Paul de Mann'la birlikte İrlandalı şair William Butler Yeats üzerine yazdığı doktora tezini bitirmiştir. Spivak, 1992 yılında akademik kariyerine Iowa Üniversitesi'nde başlamış ve daha sonra çalışmalarını Columbia Üniversitesi'nde sürdürmüştür. Burada Karşılaştırmalı Edebiyat ve Toplum Merkezi'nin Direktörü pozisyonuna yükselen Spivak, Avalon Vakfı'nın Beşeri Profesörlük derecesi ile ödüllendirilmiştir.

Spivak enerjisini Üçüncü Dünya ülkelerinde yaşayan ve asırlardır esaretten acı çeken insanların günümüzde önlerine konan yeni engelleri ve onların aşılma yollarını araştırmak için harcamıştır¹. Devletlerin kazandıkları özgürlüğün Üçüncü Dünyada yaşayan insanların hayatına yansımamasının sebeplerini sorgulayarak Avrupa merkezci teorilerin bu konuyu anlamakta yetersiz kaldığını ifade etmiştir.

Spivak uluslararası ilişkilerde güç, mukavemet, temsilcilik, bilgi gibi önemli kavramları kullanarak eleştirel düşünürlerin postkolonyal tartışmaları çerçevesinde küreselleşme, milliyetçilik, kimlik politikası, cinsiyet ve diğer konuları açıklamaya çalışmaktadır. Her ne kadar Spivak'ın dili okuyucu için ilk bakışta ağır gelse de genellikle diğer eleştirel kuramcılar gibi ortak sağduyu ve gerçekliğin varoluşuna karşı çıkmaktadır. Spivak, sömürülen tarafların ağızından olayların bir kez daha dinlenilmesinin gerekliliğini, bunun için de onların kültürel ve edebi eserlerine müracaatın önemini vurgulamaktadır. Bu

¹ Spivak aynı zamanda The Pares Chandra Chakravorty Memorial Literacy Project Inc. adlı hayır kurumunun kurucusudur. Hindistan'ın kırsal bölgelerinde okulların açılması ve çocukların eğitimiyle ilgilenmektedir.

nedenle makale ve kitaplarında, çeviri yaptığı kurgu hikayelerine² atıfta bulunarak onları geliştirdiği konsept içerisinde yeniden değerlendirmektedir. Kısacası, Spivak Batı felsefesini Doğu tarihine uygulayarak Üçüncü Dünya sorunlarına cevap aramaktadır.

Bu makalede Spivak'ın düşünceleri bir Feminist, Postkolonyal Marksist filozof olarak incelendikten sonra onun "mâdun" (*subaltern*), "kadın cinselliği coğrafyası" (*geography of female sexuality*), "medenileştirme misyonu" (*civilizing mission*), "epistemik şiddet" (*epistemic violence*), "dünyalaştırmak" (*worlding*) gibi bazı kavramları Uluslararası İlişkilerin gündemde olan konularına uyarlanmaya çalışılacaktır.

Spivak ve Marksist Feminizm

Gayatri Spivak çalışmalarında Üçüncü Dünya kadınının hayatını yeniden gözden geçirerek incelemiş, özellikle "Fransız Feminizmi ve Uluslararası İlişkiler" (1981), "Fransız Feminizmi ve Eleştirel Teori" (1986) makalelerinde, Devi'nin "Raninin Sirmuru" hikâyesine yazdığı yorumlarda dikkatleri bu ülkelerde yaşayan kadınlar üzerine çekmeyi başarmıştır. Spivak Fransız Feminizm okulunu; 19. yüzyılda İngiltere'de kadınlarla ilgili edebiyatı; Marksist Feminizmi ve onların siyasal ekonomi üzerine yaptığı eleştirileri araştırarak bu teorinin gelişimine ciddi katkılarda bulunmuştur. Spivak, birinci dalga feministlerinden Julia Kristeva, Luce Irigaray ve Helene Cixous'un fikirlerini okuduğu zaman Fransız Feminist okulunun teorik yapısını sorgulamıştır. Çalışmaları sırasında bir ara postkolonyal feministlerle - Chandra Talpade Mohanty, Rajeswari Sunder Rajan, Nawal El Sadawi - işbirliği içerisinde olan Spivak, Batı Feminist düşünürlerin sorunları evrenselleştirmesi ve bütün kadınların adına konuşup onları temsil etmesi fikrine karşı çıkmıştır. Spivak bütün kadınların aynı olması ile ilgili ortaya atılan sanılara meydan okuyarak ırk, sınıf, din, vatandaşlık, kültür farklılıklarına saygı duyulması gerekliliğinin altını çizmiştir.

Spivak'ın Feminizmle ilgili düşüncelerini anlamak için Liberal Hümanizm felsefi akımından esinlenerek doğmuş Batı Feminizminin kökenlerine inmemiz gerekiyor. Liberal Hümanizm bütün insanları eşit kabul edip, herkesin ortak değerleri paylaşmasının sonucu olarak aynı haklara sahip olduğunu ifade ederken, Batı Feministleri söylenen "eşitliğin" yalnız teorik alanda mevcudiyetinden bahsetmektedir (Morton 2004, 71-78). Birinci dalga Feministler Liberal Hümanistlerin erkeği evrensel insan öznesi, kadını "öteki" ya da aşağı

² Mahasweta Devi. 1995. *Imaginary Maps*. New York: Routledge; 1997. *Breast Stories*. Kolkata: Seagull Books; Mahasweta Devi. 1999. *Old Women*, Kolkata: Seagull Books. 2014.

görmelerini eleştirmektedir. Bu sebepten, “birinci ve ikinci” kuşak Feministler kadınların güvenliği, ücret ve iş yerlerindeki eşitlik ve üreme haklarını dillendirmiş ayrıca belirtilen sorunlara siyasi alanlarda çözüm aramışlardır.

Liberal Hümanizmin kadın ve erkek arasındaki farkın yalnız biyolojik olduğunu söylemesi Fransız Feminizm Okulunun üyeleri Simone de Beauvoir, Kristeva ve Butler tarafından eleştirilmiştir, nitekim onlar kadın kimliğinin sosyal yapı içerisinde oluşabileceğini anlatmıştır. Beauvoir’a göre; “sosyal cinsel kimlik kategorisi biyolojik cinsiyetle belirlenmemektedir; bu sosyal kurgudur, nitekim ona sosyal ve siyasi mücadele ile mukavemet edilebilir”. (Morton 2004, 58). Butler dilin gücüne vurgu yaparak, onun da sosyal yapıların yardımıyla insan kimliğini inşa edebileceğini söylemektedir. Batılı feminist kuramcılarının vardığı ortak sonuca dair, cinsel kimliğin ataerkil kurumlar – aile, eğitim, medya, devlet, hukuk - tarafından baskıyla düzenlendiğine inandıkları şeklinde bir çıkarım yapılabilir.

Spivak’ın feminizme en önemli katkısı, tartışmayı kadın ve erkek arasındaki farklılıktan doğan özcü yaklaşımdan çıkararak yeni boyuta, Birinci Dünya ve Üçüncü Dünya kadınları arasında kültürel ayrımın oluşturduğu boşluğa taşınmasıdır. Spivak Batı feministlerini evrensel kadın öznesini oluşturdukları ve dolayısıyla kültür, dil, tarih ve sosyal sınıf konularını ele almadıkları için eleştirmektedir.

Postkolonyal kadınların yaşadıkları zorluklar Batı feministlerinin araştırma spektrumundan uzakta kaldığı için Spivak onları gündeme taşımaktan kendini sorumlu tutmaktadır. Mesela, kadın işçilerin evde çalışma sorunlarının anlatılmamasını Avrupa Feministlerinin en büyük eksiklerinden biri olarak sunarak: “Feminist antoloji... yeni sömürgeciliğin en önemli sorunlarından birini gözden geçiriyor; evde, ihracata dayalı yabancı yatırım fabrikalarında, taşeron alanlarda çalışan işçi kadınlar” demektedir (Spivak, Laundry ve Maclean 1996, 246). Spivak, Mahasweta Devi’nin “Breast Giver” (1997) hikâyesindeki baş kadın karakter Jashoda’nın tecrübelerinden esinlenerek bu konuyu Avrupa feministlerinin dikkate almamasını eleştirmektedir.

Hikâye, Jashoda’nın engelli kocası Kangali’ye yardım etmek için “profesyonel anne” olarak üst brahman tabakadan olan bir ailede hizmet etmesini konu edinmektedir. Spivak’a göre, Batılı feministler kadının çocuk doğurmasını maaşsız ev işi olarak görmektedir, oysa Jashoda’nın üretken vücudu ve anne sütü kıymetli bir memba olarak üst tabaka Haldar ailesinin çocuklarının beslenmesi için kullanılarak hasta kocanın kazancına dönüşmektedir

(Devi 1997). Diğer taraftan Jashoda'nın "bedeninin" üst sınıf tarafından kullanılması ve Haldar ailesiyle bağlantısı Hindistan ve İngiltere arasındaki ilişkiye benzetilmiştir. Hindistan'ın İngiltere tarafından aşağılanmasına, kullanılmasına ve sömürülmesine rağmen ona hizmet etmeye devam etmesi ve "bedeniyle" ihtiyaçlarını karşılaması postkolonyal düşünür tarafından ayrıntılar ve mecazlarla belirtilmiştir.

Spivak'ın eleştirilerinin genel çerçevesini Batı feministlerinin "evrensel kızkardeşlik" (*universal sisterhood*) adı altında kendi narsistik yaklaşımlarını empoze etmeleri oluşturmaktadır. Şöyle ki kültürel farklılıkları göz ardı ederek bütün kadınların sorunlarına aynı pencereden bakılması Spivak için kabul edilemezdir. Spivak Batı feminizminin en önemli temsilcilerinden olan Julia Kristeva'nın *Çin Kadınları Hakkında* (1977) kitabını analiz ederken onun, Huxian köyünde gerçekleştirdiği antropolojik araştırmayı postkolonyal yaklaşımla incelemiştir.

Kristeva köydeki kadınlarla karşılaşmasını kitabında şu sözlerle tarif etmektedir: "onların sakin, ilgisiz ama şaşırılmış ve endişeli bakışları vardı. Bir şey kesindi, o da bu kadınlar öyle bir toplumun üyesiydiler ki, bizim onlarla yapacak ortak hiç bir şeyimiz yoktu" (Kristeva, 1981, 25). Spivak'a göre Kristeva bu araştırmasında kadınların tarihi ve kültürel farklılıklarından doğan tecrübelerinden faydalanmaktan daha çok kendisinin bir Batılı kadın olarak Huxian'ın sessiz köylülerinin gözünde nasıl gözüktüğünün tasvirine odaklanmıştı. Düşünür bu yaklaşımın Batılı post-yapısalcıların başka kültürleri kendi bilgi ve öznelliğine tehdit olarak görmesinden kaynaklandığını söylemektedir. Spivak şöyle demektedir: "Batı metafiziğinde, kapitalizminin nadiren "ötekiye" gösterdiği ilgi dışında genellikle sorulan soru ben-merkezcidir: eğer biz resmî tarih ve felsefenin anlattıkları değilsek, o zaman biz kimiz (değiliz), nasılız (değiliz)?" (Spivak 1987, 79).

Spivak'a göre Kristeva'nın köylü kadınları "ilkel ve geri" olarak tanımlaması bu araştırmanın gerçek amacını ortaya çıkarmaktadır – Batılı feministin ilgi odağı kendisinin bir yabancı olarak "öteki"de bıraktığı etkiyi belirlemektir. Spivak Batılı feministlerin sordukları soruları değiştirmekle Üçüncü Dünya kadınlarının üzerinde yapılan araştırmalardaki bazı sorunların üstesinden gelinebileceğine inanmaktadır. "Ben kimim sorusu yerine öteki kadın kim? O beni nasıl adlandırıyor? Ben ona ne diyorum?" gibi soruları daha fazla konu ederek, Batı indirgemeciliğinden kaçış yolu aramaktadır. Spivak, Batı'nın "araştırmacıyı özne olarak" alması sorununu halletmesi gerektiğine vurgu yaparak, Fransa ya da ABD'de cinsiyet

ayrımıyla ilgili yapılan kurumsal değişimlerin Üçüncü Dünya kadınına hiçbir olumlu etkisinin olmadığını, aksine daha fazla zarar verdiğini bildirmektedir.

Spivak kendi düşüncelerini “kadın cinselliği coğrafyası” (Spivak 1987, 103) kavramıyla ifade ederek kültür, sınıf farkı gibi konuların evrensel bir teori ya da genel bir açıklama oluşturulmasına izin vermeyeceğini hatırlatmaktadır. Bu yüzden Feminizmin yalnız Batı hareketi olarak gösterilmesinden duyduğu endişeyi ifade eden Spivak, dünyanın farklı yerlerinde özellikle küresel politik ve ekonomik araçları kullanarak kadının üretken vücudunun nesnelleştirmesinden doğan olumsuz sonuçları azaltmak için farklı yaklaşımların kayda alınmasının kaçınılmaz olduğunu ifade etmektedir.

Spivak “Üç Kadının Metni ve Emperyalizmin Eleştirisi” (1985) yazısında üç edebi eserin analizini vermektedir. Charlotte Bronte’in *Jane Eyre*’i (1848), Jean Rhys’in *Wide Sargasso Sea*’si (1966), ve Mary Shelley’in *Frankenstein*’i (1818) yazıları Spivak’ın “kadın cinselliğinin coğrafyası” teriminin anlatımında önemli yer teşkil etmektedir. Spivak’a göre Bronte’nin eserinde olaylar yalnız tek bir tarafın dilinden açıklanmış ve hadiselerin sadece yarısı anlatılmıştır. Çünkü Jane’e ne kadar özgürlük verildiyse, Bertha’dan o kadar alınmıştır. Jane Eyre’in kadınlığın erdem örneği olarak takdimi, Mason’ınsa kadınlığının bile sorgulanması eserdeki kolonyalist izlerin göstergesi olarak anlatılmaktadır. Bronte’nin baş erkek kahramanı Rochester’in dilinden Bertha’nın tanıtımı “deliler ve aptallar ailesinden gelen deli kadın” ifadeleri ile verilmektedir ki bu da onun “temiz olmayan” ırkıyla ilişkilendirilmekte ve “ötekileştirmenin” en uç noktası olarak dikkat çekmektedir (Morton

Kutu 1: Kadın cinselliğinin coğrafyası

“Rhys’in kitabının ‘Avrupa rüzgarı’ başlıklı kısmında yazar, babaya yazılan mektubu facianın daha düzgün bir açıklamasını yansıtan yenisiyle değiştiriyor... Yazılmayan mektup...

Sevgili Babacığım. Fikrim sorulmadan ve hiçbir şart koşulmadan benim için 30000 pound ödendi. Bunun için hiçbir karşılık sağlanmadı. Ben, siz ve çok sevdiğiniz değerli erkek kardeşim için yüz karası olmayacağım. Hiçbir yalvarış mektubu ya da talebim olmayacak. Hiçbir şaşkın veya perişan hareket görmeyeceksiniz... Ben ruhumu sattım ya da siz onu sattınız, ama sonuç olarak bu o kadar da kötü bir anlaşma olmadı, değil mi? Kadın güzel olmalı ve o güzel. Ama yine de...

Yukarıdaki mektup hiçbir zaman gönderilmedi. Bertha’nın babasına gönderdiği gerçek mektupsa çok sıkıcıydı, ondan küçük bir kesit:

Değerli Babacığım, birkaç günlük yolculuğun ardından Windward Island’a vardık. Her şey yolunda ve senin planın üzere ilerliyor. Ben tabii ki de Richard Mason’la anlaştım. O bana bağlı ve bana güveniyor. Bu yer çok güzel ancak hastalığım beni çok tüketti...” (Spivak 1985, 252).

2004, 37).

Jane Eyre eseri *Wide Sargasso Sea*'de yeniden yazılmış ve olaylar bu defa Bertha Mason karakteri açısından incelenmiştir. İsmi bile onu eşyası olarak gören kocası Rochester tarafından değiştirilmesi postkolonyal teoriye uyarlanarak araştırıldığında Bronte'nin anlatımının "emperyalizm aksiomatığıne" hizmet ettiği açıkça görülmektedir. Böylece emperyalizmin kendi değerlerinin daha uygar ve aydın olduğunu iddia edip "ruh oluşturma" (*soul-making*) misyonunu üstlenerek bir kadının hayatının nasıl yeniden yazıldığını dile getirmesi Üçüncü Dünya Feminizmine Spivak'ın önemli bir katkısıdır (Spivak 1985, 235).

Diğer taraftan, Spivak Marksizm'i kullanarak postkolonyal yaklaşımını geliştirmiş ve bununla da Üçüncü Dünya sorunlarını gözden kaçıran başka bir Avrupa-merkezci teorinin sınırlarını genişletmiştir. Sovyetlerin çöküşü bütün dünyada Marksist ideallerin gerçekleşmesi ile ilgili mevcut kuşkuşların haklı çıktığını gösterircesine bu düşüncenin temelini çok ciddi bir biçimde sarsmıştır. Marx'ın düşüncelerinin modası geçmiş ve günümüzle alakasız olduğunun altı birçok siyasi ve ekonomik teorisyen tarafından çizilmiştir. Bu fikirlerin modern Batı dünyasının sosyal ve politik hayatına uygun olmadığı ifade edilmesine rağmen postkolonyal kavramın temsilcileri Gayatri Spivak, Samir Amin, David Harvey, Ernesto Laclau gibi entelektüeller Marx'ı yeniden okuyup değerlendirerek günümüze uyarlamaya çalışmışlardır.

Spivak özellikle Marx'ın düşüncelerini Üçüncü Dünya ülkelerindeki kadın ve çocukların istismarıyla ilgili konularla bağdaştırmış ve 19. yüzyılda Avrupa'da gözlemlediği sancılı ekonomik sorunların 21. yüzyılda postkolonyal dünyada boy gösterdiğini anlatmıştır. Spivak da Edward Said gibi Marx'ın Üçüncü Dünya sorunlarından haberdar olduğunu söylemekte ancak savunduğu fikirlerin bu ülkelerin sorunlarını göz ardı ederek kapitalizm analizinin sadece Avrupa ile sınırlanmasının bu teorinin gelişimini kısıtladığını savunmaktadır-. Marksizm sosyal değişim ve politik özgürlükle ilgili Avrupa-merkezci yaklaşımları ve Batının kenar toplumların sorunlarını görmezden gelmesine rağmen postkolonyal teorisyenler, aktivistler için önemli bir alan oluşturmaktadır.

Marx'ın sosyalist devrime olan yaklaşımını *Komünist Manifesto* gibi ilk yazılarda daha optimist bir bakış açısı yansıtmaktadır, şöyle ki *Kapital* ve *Grundrisse* gibi sonradan çıkan eserlerinde onun değişimle ilgili daha olumsuz düşünceleri belirtilmiştir. Spivak da genellikle

eleştirilerini Marx'ın ilk yazıları üzerinde yoğunlaştırarak iki temel konuyu sorgulamıştır (Spivak 2006, 102-117):

1. Felsefi zemin – 19. yüzyılda Avrupa'da ekonomik ve siyasi özgürlük uğruna işçi sınıfı tarafından gerçekleştirilen mücadele her yerde ve bütün zamanlarda yaşamış insanlığı temsil etmektedir.
2. Ahlaki zemin – Avrupa'da sanayi işçi sınıfı tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen evrensel temsiliyet (*universal representation*) kadınlar, sömürgelede olan insanlar ve mâdunlar gibi diğer güçsüz grupları dışlamaktadır.

Spivak, 19. yüzyıl Avrupa'sındaki şartlarla postkolonyal ülkelerdeki durumu karşılaştırarak mukavemet gücü, mücadelenin sebepleri, onun katılımcıları, organizasyon şekilleri arasında mevcut farka dikkat çekmektedir. 19.yüzyıl Avrupası'nda mücadelenin itici gücü yüksek organize becerisi olan, maaşları ve güvenlikleriyle ilgili endişe duyan erkek işçilerdi. Günümüzde ezilen grup genellikle çok uluslu şirketlerin ekonomik istismarının kurbanları olan kadınlar ve çocuklardır ki, onların mukavemeti ve örgütlenmesi zayıftır ve dağınık hareket etmeleriyle sonuçlanmaktadır. Spivak onları “savunmasız, sendikasıız ve iktisadi istismara açık” (Spivak 2006, 121) bir kitle olarak nitelendirilmektedir. Bu yüzden Spivak kadınları “mevcut konjonktürde emeğin destek kuvvet ordusu” (Spivak 2006, 121) olarak adlandırmıştır.

Kadınların fiili temsiliyet ve istismara karşı savunmasızlık gibi sorunlarının yanında, cinsiyet ayrımına konu olan vücutlarının ataerkil toplum ilişkilerinde (aile, din, devlet) disipline edilmesi gibi sıkıntılar da mevcuttur (Spivak 2006, 257). “Feminizm ve Eleştirel Teori” (1982) yazısında Güney Kore'deki Amerikan şirketinde maaşlara zam için ayaklanan kadınların grevini anlatan yazar, sendika liderlerinin tutuklanmasının işçileri zor kullanmaya ittiğini söylemiştir. İşçi kadınlar üst düzey Amerikan temsilcilerini hapis cezalarının durdurulması amacıyla rehin almış ama “sorun” fabrikada çalışan Koreli erkek işçilerin kadınları dövmesiyle “çözülmüştür” (Morton 2004).

Spivak geleneksel erkek odaklı, Avrupa-merkezci Marksist teorinin yeniden düşünülmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Marx'ın *Kapital*'inden aldığı “işçi sermaye üretiyor, çünkü işçi emek gücünün taşıyıcısı ve değerın kaynağıdır” cümlesini postkolonyal teoriye uyarlayarak “aynı şeyleri Üçüncü Dünya ülkeleri için de söyleyebiliriz, bu bölge Birinci Dünyanın kültürel temsiliyetinin kaynağını oluşturan serveti üretiyor” (Morton 2004, 53) açıklamasında bulunmuştur.

Spivak ve Postkolonyal Teori

Spivak yukarıda bahsedilen teorileri ve düşünürlerin fikirlerini okuyup inceleyerek kendi post-kolonyal bakış açısını oluşturmaya çalışmıştır. “Emperyalizm ve Cinsiyet Ayrımcılığı” (1986), “Üç Kadının Metni ve Emperyalizmin Eleştirisi” (1985) adlı yazılarında postkolonyal yaklaşımları incelemiş ve onlarda gördüğü eksiklikleri araştırarak kendi yorumuyla bu teoriye katkıda bulunmuştur. Spivak’ın edebiyata olan ilgisi araştırmalarını daha ilginç yapmaktadır. Üçüncü Dünya’nın, özellikle Hindistan, ve Birinci Dünyanın eski literatürlerinden verdiği referanslarla tarihten gelen sorunların yeni konjonktüre yansımaları ortaya koyarak araştırmalarını zenginleştirmiştir.

Edebiyata ve eski dokümanlara müracaat eden Spivak, İngiltere’nin ülkesinde gerçekleştirdiği emperyalist ve sömürü politikalarının nasıl ilerici ve uygar olarak yansıtılabildiğini araştırmış, emperyalistlerin “başarısının” sebeplerini sorgulamıştır. Büyük Britanya İmparatorluğunun hangi yollarla politik ve ekonomik sömürgeci davranışlarını haklı çıkarabildiğini izah etmiştir. Bu şekilde postkolonyal literatürü inceleyerek retorik ve politik yazıları gözden geçirmiş, kolonyal üst anlatıya (*master narrative*) meydan okumuştur. Spivak belirli deneyimleri tarihi ve kültürel kontekste yerleştirerek incelemenin öneminden bahsetmektedir. Ayrıca, hakim anlatıyı Avrupa-merkezci yaklaşımdan arındırarak ve diğer halkların kültür ve tarihlerini değerlendirerek yeniden yazmaya yeltenmesi yeni bir eleştirel dilin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

Spivak’a göre kolonyal yönetimler fiili olarak bürokratik, ekonomik ve siyasi kurumlar tarafından uygulanıyor olsa da, kültürün, özellikle edebiyat ve felsefenin aracılığıyla yerleştirilen retorik temel aracılığıyla devamlılık sürdürülebilmektedir. Yazar Britanya’nın sömürgeci yayılmacılık politikalarının sömürgecilerin askeri güçle tehditlerinin yanı sıra eğitilmiş orta sınıf elit Hintliler üzerinde kullandığı retorik sayesinde başarılı olabildiğine inanmaktadır. Spivak’a göre Batı kendi kültürünü kullanarak üst anlatımla “ötekini “onlara benzemedikleri” için yetersiz olduklarına inandırmış ve bu sayede sömürgecilik planlarını “medenileştirme misyonu” (Spivak 1988, 91) kılıfı altında gizlemeyi başarmıştır.

Mâdun

Spivak'ın kariyeri boyunca en çok odaklandığı konu Üçüncü Dünya ülkelerinde yaşayan insanların sorunlarıdır. O özellikle “mâdun³” terimini kullanarak bu insanların problemlerini gündeme taşımak için uğraşmıştır. Spivak'a dünyada ün kazandıran en önemli yazısı “Mâdun konuşabiliyor mu?” (1988) denemesi olmuştur. O burada “emperyalizm aksiomatiğini” açıklamış, mâdûnun konuşamamasına metaforik yaklaşımda bulunarak geçmişten örneklerle hegemonik tarihin nasıl “yazıldığına” dikkat çekmiştir.

Mâdun kelimesi ilk defa Antonio Gramsci tarafından *Hapishane Defterleri* (1929) eserinde kullanılmıştır. O mâdûnu “alt” ve “kullanılan” (enstrümantal) hegemonik olmayan gruplar veya sınıflar olarak nitelendirmiştir. Gramsci İtalya'nın güneyinde yaşayan, bir grup olarak sosyal ve siyasi bilinci olmayan, hâkim düşüncelere, kültüre ve devlet egemenliğine duyarlı olan köylüleri mâdun sınıfı içinde analiz etmiştir. Gramsci'den sonra terimin sınırları, Güney Asya'nın sosyal bilimcilerinden oluşan ve Ranajit Guha'nın öncülük ettiği “Mâdun Çalışmaları Grubu” tarafından genişletilerek şu açıklama getirilmiştir: “Mâdun - Güney Asya toplumunda sınıf, kast, yaş, toplumsal cinsiyet farklılığı konulmaksızın genel itaatın sembolik çağrışımıdır” (Chakrabarty 2000, 14). Burada tartışılan en önemli konu, Hindistan'ın Britanya İmparatorluğu'nun sömürgecilik politikasından kurtulup kendi siyasi bağımsızlığına kavuştuktan sonra sınıf sisteminde hedeflediği sosyal ve ekonomik devrimi gerçekleştirememesi olmuştur (Ludden 2002). Spivak'ın kendisi bu grupla işbirliği içinde olmasına rağmen onların erkeği değişimin mâdun öznesi olarak belirtmelerini eleştirmiştir.

Peki, Spivak'a göre mâdun kimdir? Spivak mâdûnu sosyal değişime erişimi ve kendi kimliği olmayan grup olarak tanımlamaktadır. Spivak mazlumla mâdun arasında olan farkı vurgulayarak mazlumun revizyonist tarihe ve onu değiştirmeye gücü yettiği halde, mâdûnun bu yetiden yoksun bırakıldığını belirtmiştir. Çünkü mâdûnun özneliği dışarıdan birtakım gruplar ve teorisyenler tarafından daraltılmaktadır. Dışardakiler mâdûnun isteklerini, ihtiyaçlarını, hedeflerini, arzularını belirleyerek onun özneliğini çalmaktadır.

³ Mâdun (subaltern) sözü 18. yüzyıldan itibaren Britanya ordusunda astsubay derecesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Kelimenin kökenleri Latinceye bağlıdır ve ‘sub’ – aşağı, alt, ‘alternus’ – başka, diğer olarak çevrilmiştir.

Spivak “Mâdun konuşabiliyor mu?” denemesinde Hindistan’ın eski geleneği olan *Sati*’ye vurgu yaparak mâdûnun temsil olunması ile ilgili iki farklı konunun altını çizmektedir. Birinci konu emperyalist güçlerin maksatlarını saklayarak kolonyal bölgelerdeki sorunları kendilerini haklı çıkarmak, etkilerini yaymak için bir araç olarak kullanılmasıdır. İkincisi, kendini aşağı gören yerli güçlerin gerçekten halkın çabasıyla sorunların hallolamayacağına inanması ve dışarıdan gelen “desteği” içtenlikle kabul etmesinden ibarettir. Bu sebepten de Spivak’a göre mâdunların sesleri konuşmalar bile duymazlıktan gelmektedir ve kaderleri başkaları tarafından yazılmaktadır.

Denemede tasvir edilen *Sati* geleneğine göre eşini kaybetmiş kadının kendini ölen kocası için hazırlanmış ateşin içine atması ve bir nevi intihar etmesi beklenmektedir. Spivak’ın hem arkaik Hindu dini yazılarında, hem de Britanya İmparatorluğu mevzuatında yaptığı araştırmalar bir sıra gerçeği ortaya çıkarmaktadır. Hindu dininde intihar suç olarak gösterilse bile asırlarca tatbik olunan *Sati* geleneği farklı değerlendirilmektedir. Arkaik yazılarda kadınların erkeklerin “malı” olduğu ifade edilerek, *Sati*’nin gerçekleştirilmesi kadının eşine sadakatının bir simgesi olarak değerlendirilmiştir. Hindu dininde *Sati*’nin yapılmasının hiçbir zorunluluğunun olmamasına rağmen kadınların “kendilerinin ölmek istedikleri” (Spivak 1988, 92) belirtilmektedir.

Olayın gerçek yüzüye acıklıdır. Kendilerini kocalarının yas merasiminde yakmayan kadınlar, diğer insanlar tarafından yok sayılarak sosyal olarak ölüme terk edilmişlerdir. Britanya İmparatorluğunun Hindistan’a gelmesi ile bu asırlarca süregelen ananeye yeni bir bakış açısı getirildi. İngilizler *Sati*’yi vahşi gelenek olarak değerlendirerek ona yasalarla ceza getirilmesinin gerekliliğinden bahsetmişlerdir. Spivak anlatımında meşhur “Kahverengi kadınlar, beyaz erkekler tarafından kahverengi erkeklerden kurtarıldılar” (Spivak 1988, 93) cümlesiyle, aslında üst anlatıda Hintli kadınları kurtarmak için İngilizlere duyulan ihtiyacın ima edildiğini belirtmiştir. İngiliz yargısı dokümanlarda kadınların kendi istekleriyle değil de ataerkil rejimin baskısıyla intihar etmeye mecbur bırakıldıklarını ifade etmiştir.

Spivak *Sati* geleneğini desteklemediğini defalarca vurgulayarak İngiliz yargısının olaya müdahalesini “emperyalizm aksiomatığı” açısından incelemiştir. Spivak “medenileştirme misyonunun” arkasına sığınan Britanyalıların, aslında *Sati*’yi kendi emperyalist yayımlarıyla perdellemek için gerekçe olarak gördüğünü söyler ve şöyle ilave eder: “Kadınların korunması doğru ve iyi bir toplumun kurulmasının sembolüne dönüşmüş, bunun uğrunda yasallık, eşit hukuki politikanın gerçekleştirilmesinin çığnenmesi bile göze alınmıştır” (Spivak 1988, 103).

Spivak, Britanyalıların Hindistan'daki kadınların “kurtarılması” adına yaptığı hamlelerinin aslında kadınların sorunlarına çözüm arayışının değil de, sömürge olarak burada kalmak için bir “neden” arayışının sonucu olduğunu belirtmektedir. Spivak sorunun kökenlerine inerek Hindu dininin de Britanya yasalarının da Hindistan kadınlarının yerine konuşarak onları susturduğu sonucuna varmaktadır.

Spivak mâdunla ilgili düşüncelerini şu cümleyle özetlemektedir: “mâdûnun tarihi yoktur ve asla konuşamaz, kadın mâdûnun durumu daha da vahimdir” (Spivak 1988, 108). Spivak'ın anlatmak istediği konu mâdûnun konuşsa bile duyulamamasıyla ilgili sorundur ki, bu da onun revizyonist bir şekilde tarihi anlatımı değiştirmesini engellemektedir. Özellikle, “Mâdun konuşabiliyor mu?” denemesinde Bhuneswari Bhaduri adlı genç kadının başına gelen olayı anlatarak *Sati*'nin 20.yüzyıldaki kadınların fiili temsiliyetine müdahalesini tasvir etmektedir. Şöyle ki, Bhaduri 1926 yılında babasının evinde intihar etmiş ve bu ölümün sebebi uzun süre saklanarak özel nedenlere bağlanmıştır. Gerçeklerse kadının bir siyasi örgüt üyesi olarak Hindistan'ın özgürlük mücadelesinde aldığı görevi yerine getiremediği için intihar ettiğini ortaya çıkarmıştır. Spivak'a göre “Bhaduri, *Sati*'nin toplumsal metnini mücadelecî bir yolla yeniden yazmıştır” (Spivak 1988, 110). Tam da bu noktada, Spivak Hintli kadınların özgürlük mücadelesine katkıları olmasına rağmen isimlerinin resmî tarihten silinmesini mâdûnun “konuşamamasının” en önemli örneklerinden biri olarak değerlendirmektedir.

Spivak, Deleuze'un fiili temsiliyet kavramıyla ilgili söylediği “fiili temsiliyet yoktur, yalnız eylem vardır; birbirinden ayrılmayan ve iletişim ağı kuran teori eylemi ve pratik eylem” düşüncesine karşı çıkarak yazısının bu kısmında Marx'ın temsiliyet kavramına başvurmaktadır:

1. *Darstellen* (estetik temsiliyet)
2. *Vertreten* (politik temsiliyet) (Spivak 1988, 103)

Politik temsiliyet “yerine konuşma” (*speaking for*), estetik temsiliyet ise felsefede ve sanatta olan “adına konuşma” (*speak on behalf of*) şeklinde ifade edilmektedir. Spivak, Deleuze ve Foucault'un bu iki farklı temsilcilik kavramlarını birleştirmesini yanlış bulmaktadır ve Batılı düşünürlerin kendi hatalarının kurbanı olarak paradoksal bir şekilde mâdun yerine konuşarak onu susturduğunu söylemektedir. Onlar, istek ve çıkarların birbirinden farklı olmadığına altını çizerek ezilen kesimin “kendi durumlarını bilip, konuşup ona göre hareket etmesinden” (Spivak 1988, 103) bahsetmektedirler ki, Spivak eleştirileriyle bu yaklaşımı mercek altına

almaktadır. Post-kolonyal feminist düşünür, Marx'tan alıntı yaparak, "köylüler kendilerini temsil edemez. Onları biri temsil etmelidir. Onların temsilcisi aynı zamanda efendileri olmalıdır, onlar üzerinde sınırsız otorite kurarak diğer sınıflardan korumalıdır" der (Spivak 1988, 101). Spivak buradan hareketle Marx'la ilgili kendi düşüncesini açıklamaktadır ve Marx'ın çıkar ve istek arasında çizdiği sınırı doğru bularak "bölünmüş özne" oluşturduğunu ifade etmektedir.

Spivak'ın maksadı mâdunların seslerinin duyulmasını sağlamaktır, nitekim işitildikleri takdirde onların statüsü değişecek ve mâdun olmaktan kurtulacaklardır. Yazar konuşma eyleminin aracısız konuşmadan çok konuşulup duyulmakla ilgili olduğunu söyleyerek bunun için altyapının oluşturulmasının önemine vurgu yapmaktadır. Spivak bir diğer ahlaki sorunu dile getirerek, elitlerin mâdûnu duymaları ve onların sayılarının azaltılması için çabalamaları gerektiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte, Spivak postkolonyal entelektüelin susturulmuş mâdun kadının yerine konuşmaktan kaçınarak sürekli ve sistematik olarak kendi ayrıcalığını unutulması gerektiği fikrini savunmaktadır. Sonuç itibarıyla, Spivak Batı akademik paradigmasının Üçüncü Dünya insanına, özellikle kadınına karşı görmezden gelme politikalarını kınayarak güçsüz gruplara zulüm yapılmasındansa, "ayrıcalıklarımızın unutulması" (Morton 2004, 79) projesinin uygulanmasının gerekliliğini ifade etmektedir.

Uluslararası İlişkiler Disiplininde Spivak

Spivak küreselleşme, milliyetçilik, kimlik politikası, postkolonyalizm ve cinsiyet sorunlarına dekonstrüktivist bir yaklaşımla uluslararası ilişkilerde araştırılan konulara yeni bir bakış açısı getirerek, Üçüncü Dünyanın tarih boyunca mevcut olan sorunlarının günümüzde yeni bir boyuta geçerek halen kalmasının nedenlerini sorgulamaktadır. Bu bağlamda küreselleşme döneminde yeni mâdunların ortaya çıkışı ve ABD'in süper güç olarak "medenileştirme misyonunu" üstlenmesi konularını incelemek faydalı olacaktır.

Derrida'nın yapısalcı düşüncelerini açıklayan ve dil ile gerçek dünya arasındaki şeffaf ilişkiyi vurgulayan "metnin dışında hiçbir şey yoktur" cümlesini Spivak genel sağduyuya karşı fikirlerini ifade etmek için kullanmıştır. Spivak'a göre şeffaf dil modelinin en büyük sorunu dünyanın oluşumunu ve temsilini yalnız Batı bilgisine bağlayarak Avrupa merkezci insan tasarımı ve bilgi üretimine odaklanmasıdır.

Spivak metnin emperyalist yayılcılığını haklı çıkarmak için kolonyal dönem boyunca edebiyatta, yasalarda ve coğrafi yazılarda retorik yapı oluşturduğunu belirterek dünyalaştırmak terimini ileri sürmektedir. Kolonyal bölgenin yazılmamış arazi olarak ifadesi, burada yaşayan yerli toplumların siyasi egemenlikten yoksun olması emperyalist yayılcılığa olanak tanımış, metaforlarla kolonyal yayılcılığı meşrulaştırmıştır. Aslında bu metaforlar metnin gelişimine katkıda bulunarak Üçüncü Dünyada toprakların ve insanların nelere maruz kaldıklarını, Batı yazıları, bilgileri gibi egemen sistemler tarafından nasıl yönetilip yönlendirilerek sömürüldüğünü göstermektedir.

Spivak dünyalaştırmak kavramını şöyle açıklamaktadır: “ne zaman ki sömürgeciler bir araziye gelirler, o zaman bölgeyi ‘yazılmamış’ varsayarak kendi yazılarını kaydetmeye başlarlar” (Morton 2004, 113). Spivak bu durumda “epistemik şiddet” terimine atıfta bulunarak dünyalaştırmanın gerçekleştirme aracının Batı bilgisi veya epistemolojisi olduğunu söyler. Spivak’a göre sömürgeciler çıkarlarına ulaşmak için Batılı olmayan medeniyetlere karşı “epistemik şiddet” kullanarak kurdukları siyasi ve askeri güce meşruiyet kazandırmak istemektedirler. Ona göre Batı bilgisi, ahlaki değerleri, entelektüel üstünlüğü ve kültürüyle emperyalist genişleme modeli için başvurduğu şiddeti başarıyla “medenileştirme misyonu” adıyla tanıtmıştır.

Kutu 2: Metinselleştirme

“Anladığım kadarıyla metinselleştirme (textuality) kavramı dünyalaştırmak’la alakalı ve dünyayı yazılmamış arazi olarak tanımlıyor. Bunu söylerken böyle bir tasvirin yalnız emperyalist projenin ürünü olabileceğine inanıyorum” (Spivak 1990, 168).

Spivak’ın “epistemik şiddet” terimi postkolonyal teorisyenler tarafından özellikle 21. yüzyılın başından itibaren Orta Doğuda artan Amerikan yayılcı politikalarının incelenmesinde kullanılmış ve yeni mâdunların oluşum nedenleri sorgulanmıştır. ABD’nin teröre karşı ilan ettiği savaşta Spivak’ın düşüncelerinden esinlenerek Afganistan’daki kadınların durumlarını ele almak mümkündür.

Yazarın “Mâdun konuşabiliyor mu?” denemesinde Britanya’nın “medenileştirme misyonunun” *Sati*’ye karşı takındığı tavrı ile ABD’nin 11 Eylül saldırılarından sonra Afganistan’da burkanın “lanetlenmesi” ve Taliban ve Al Kaide aleyhine savaş sürecinde

yürüttüğü siyaset arasında çok büyük benzerlikler vardır. J. Ann Tickner bu savaşta da kadın vücudunun ABD'nin Afganistan'a askeri müdahalesini haklı çıkarmak amacıyla kullanıldığını ifade etmektedir ve geleneksel güvenlik konseptine değişim getirilmesinin gerekçelerini fiziksel ve yapısal şiddetin artık aynı önemde olmasıyla açıklamaktadır. Spivak'ın "epistemik şiddet" (Young 2004) kavramıyla daha da genişleyen güvenlik konsepti postkolonyal feministler tarafından Afganistan'daki durumun araştırılmasında kullanılmıştır.

1979'de Sovyetlerin müdahalesiyle Afganistan'da değişen sosyal, siyasi, ekonomik durum yıllar geçmesine rağmen ilerleyememiş ve daha kötüye gitmiştir. Birleşik Devletler Kongresinin yıllık bütçe tespitlerinde Afganistan'da 1990'lı yıllardan itibaren yükselen güce dönüşen eski mücahitlerden oluşan Taliban'ın kurulmasında ABD'in payı belgelerle kanıtlanmıştır. Taliban rejimi Peştuların geleneklerinin toplandığı "Pashtunwali"⁴ yasalarını ve İslam'ın Deobandi⁵ yorumlamasını öne sürerek kadın haklarının kısıtlanması hatta tamamen yok edilmesi nedeniyle insan hakları savunucularının tepkisini çekmiştir.

1995'te Kabil'in alınmasıyla kurulan bu rejim kadınları en küçük hataları için fiziksel cezaya çarptırılmış, "yasalarına" dayanarak yapısal şiddet kullanımından da çekinmemiştir. Kadın yasalarla erkeğin "nesnesi" olarak gösterilmiş, susturulmuş ve kendi "öznesinden", temsilciliğinden mahrum bırakılarak mâdûna dönüştürülmüştür. Bütün bunlara rağmen Taliban rejiminin Afganistan'daki politikası katı giyim kurallarına – burkaya - indirgenerek yalnız bu şekilde Batı medyasında yer bulmuştur. Kevin Ayyote televizyonlarda gösterilen belgesellerde, medyada konuşurulan siyah çarşafı, zulüm görmüş kadınların aslında başkalarının fikirlerini dile getirdiklerini söyleyerek Spivak'ın mâdunların temsilciliğinin sorgulanmasına atıfta bulunmuştur. Spivak terörist rejimleri savunmadığını ve kadınların yalan konuştuğunu iddia etmediğini açıklarken: "Bu kadınların hikâyelerinin yalan olduğu anlamına gelmez, ama hatta yerli anlatımcıların ifadeleri bile Batı söyleminin kaçınılmaz etkisinden kurtulamamıştır" (Ayyote, Hussain 2005, 118) demektedir.

Spivak en az Taliban'ın kadın haklarını kısıtlaması kadar ataerkil Batı tarafından söylendiği gibi beyaz erkeklerin Üçüncü Dünya kadınına koruma isteğinin de altında farklı niyetler olduğunu ifade etmektedir. Spivak'a göre Batı, Afganistan'da böyle mazlum kadın fenomeninin düzenlenmesi için burkayı görsel ve lengüistik simgeye dönüştürüyor.

⁴ Pashtunwali – Peştuların 'Onur Yasası.' Kimliklerini ve aile şereflerini korumak için tasarlanan, günlük yaşamlarını etkileyen yasalar toplusu olarak biliniyor.

⁵ Deobandi – İslam'ın muhafazakâr ve Ortodoks yorumlaması, Peygamber devri yaşam tarzının taklidini hedefliyor. 1868 yılında İngiliz eğitim sistemine karşı çıkmak için kurulmuştur.

Spivak'ın “epistemik şiddet” kavramını kullanarak yazdığı Afgan kadınlarının güvenliğinin sağlanması (2005) makalesinin yazarları niyetlerinin burkayı savunmak ya da kötülemek değil, şiddet kavramının ne kadar farklı kullanılabilineceğini göstermek olduğunu söylüyorlardı. Şöyle ki, makale Batılı yazar ve düşünürlerin birbirinden çok farklı Müslüman kadınların sorunlarını ve seçimlerini homojenleştirerek onların “kurtarıcısı” olma misyonunu yüklediklerini, bununla da onların “fiili temsiliyetini” kısıtladıklarını ifade etmektedir.

Bundan başka Ayyote ve Hussain Batı medyasında burkanın birçok diğer örtünme şekilleriyle aynı gösterilmesi nedeninin kendi toplumlarının gözünde İslam'ın homojenik profilini çizmek olduğunu belirtmektedir. Kensingler başörtüsü ya da burkayla bağdaştırılan baskının aslında İslam'ın esasları ile alakalı olmadığını, oluşturulan fikrin sosyal inşa sonucu ortaya çıktığını bildiriyor. Makalede tarih boyunca örtünmenin farklı amaçlarla kullanıldığı, Türkiye, Mısır, Cezayir ve İran'daki laik hükümetlere karşı Batı “kültürel kolonileşmesine” itiraz amaçlı mukavemet harekâtlarının bir aracı olduğu anlatılmaktadır. Afgan feministlerin ise Taliban'dan gizli yeraltı okullarının işletilmesi, kitapların saklanması, kameralarla yapılan zulümlerin kayda alınması gibi birçok konuda işe yaradığı ve istenerek kullanıldığı ifade edilmektedir. (Ayotte, Hussain 2005).

Postkolonyal feministler, burkanın kadın zulmünün genel sembolü olarak gösterilmesinin Batının sömürge politikalarının gerçekleştirilmesi için gerektiğini ifade etmektedirler. “Kolonyal Feminizm” konseptinde serbest, bağımsız ve aydın Batılı öznenin sömürgeci güç ilişkilerini meşrulaştırmak için evcilleştirilmiş, boyunduruk altına alınmış, cahil “öteki’ye” olan ihtiyacından bahsetmektedir (Ayotte, Hussain 2005).

Kutu 3: Epistemik şiddet

“Kadınların örtülerinden kurtulmasının fetişleştirilmesi de kompleks retorik mecazdır. Amerikan medyası burkayı Afganistan'ı betimleyen kelime olarak kullanmakla kalmamış aynı zamanda ‘bombalar düştükçe kalkan örtüyü’ kutluyordu... Newsweek'te yayınlanan “Örtünün kaldırılması” (“Lifting the veil”) adlı makalede Taliban'ın düşüşünden sonra bile kadınların burkayı takmaya devam etme nedenleri şöyle açıklanmıştır: “açılmak için bekliyorlar çünkü Kuzey Atlantik İttifakının onların kurtarılmasında ne kadar ciddi olduklarını görmek istiyorlar.” Zorunlu örtünmeden kurtulmak Afgan kadınların tartışmasız hakkıdır, ama onların temsiliyeti bir kez daha burkanın kötülenmesi ve örtünmelerini isteyerek seçenlerin özneliğinin sorgulanmasıyla kısıtlanmıştır” (Ayotte, Hussain 2005).

Ayyote ve Hussain'in makalesinde Spivak'ın anlattığı gibi kadınların temsil olunmasında sadece efendi değişmektedir, dolayısıyla kadınlar hâlâ kendilerini ifade etmemektedir. Şöyle ki kadınlar bu defa hareket ettiklerinde Taliban'ın değil de Kuzey Atlantik İttifakının askerlerinin onayını almak durumunda kalmaktadır. Spivak Batının epistemik şiddete başvurarak Afgan kadınların öznelliğini değersizleştirdiğini ifade etmektedir.

Tickner'e göre devletler fiziksel şiddeti kullanmak için gerekçe üretme ihtiyacı hissettiğinde "korunanın konsepti'ne" başvurumaktadırlar. Afgan kadınlarına karşı Taliban tarafından kullanılan şiddet ve zulüm ABD'nin askeri hareketinin meşrulaştırılması için kullanılmaktadır. Bu da Afgan kadınlarının temsiliyetinin bir efendiden diğerine geçmesiyle sonuçlanmaktadır.

Taliban yalnız terörist organizasyon olarak değil aynı zamanda kadınlara zulüm eden bir teşkilat olarak "teröre karşı savaşta" düşman gibi belirtilmiştir. Tickner "kahraman, adaletli savaşçıyla kötü niyetli ırkçı düşman" karşılaştırmasının kamuoyunda ABD'nin askeri harekâtının kadınların kurtarılması için ne kadar "adil" olduğunu göstermek için kullanıldığını belirtmiştir (Ayotte, Hussain 2005).

Amerikan üst anlatısında Afgan kadınların kendilerini "koruyamadıkları" ve "kurtuluşun" yalnız dışarıdan gelebileceği ifade edilmektedir. Bush "bu savaş yalnız teröre karşı değil, aynı zamanda kadın hak ve haysiyeti içindir" (Ayotte, Hussain 2005) diyerek aslında Afgan kadınlarına karşı olan Taliban zulmünü stratejik araç olarak ABD'nin askeri müdahalesini meşrulaştırmak için kullanmıştır. Spivak'ın söylediği gibi başkaları mâdûnun adına konuşmaktadır.

Böylece 9/11 olaylarının sonucu olarak Amerikan kuvvetleri Afganistan'da yaşayan kadınlara yerli hükümet tarafından uygulanan fiziksel ve yapısal şiddete üst anlatımla epistemik şiddeti de ekleyerek onların temsilciliğini Taliban'dan alıp Kuzey Atlantik İttifakına havale etmiş ve mâdun bir kez daha susturulmuştur ⁶.

⁶ Afganistan'da kadınların Taliban döneminde karşılaştıkları zorluklarla mücadelede Kuzey Atlantik İttifakının temsilciliğinin 'metinleştirilmiş' (textuality) anlatımı için bkz. "Taking Cover: Women in Post-Taliban Afghanistan", *Human Rights Watch*, 2002

Sonuç

Gayatri Spivak uzun süre sömürge zulmüne maruz kalmış olan bir ülkede doğmuş, ülkesinin tarihine, insanların tecrübelerine Batı kuramcılarının düşüncelerinden esinlenerek kendine münhasır bir açıklama getirmek suretiyle modern dünyanın en önemli filozoflarından birine dönüşmüştür. Farklı teorileri kullanarak tarihten günümüze emperyalist yayılmacılığı ve onun değişen araçlarını araştırarak yeni kolonyalizm döneminde ortaya çıkan sorunlar hakkında görüşlerini belirtmiştir. Spivak mâdun kavramını ondan önceki düşünürlerden daha farklı ifade ederek kadın sorunlarına ayrıntılı bir incelemeyle dikkat çekmiştir.

Spivak arşiv çalışmaları, yerli edebiyat numuneleri, görüp ya da dinlediği mâdun hikâyelerini Batı kuramlarına uygulayarak yapısökümcü çerçeve içerisinde açıklamıştır. Şöyle ki onun zor anlaşılan dili birçok eleştirmen tarafından eleştirilmiştir. Spivak bu tercihini araştırdığı konuların çetrefilliğine bağlayarak konseptini şu sözlerle açıklamaktadır: “Benim duruşum genelde reaktif olarak tanımlanıyor. Marksistler bunu fazla kodifiye edilmiş, feministler erkek merkezci, yerli kuramcılar ise Batı teorisine katkıda bulunan yaklaşım olduğu için eleştiriyorlar. Ben bu durumdan garip bir memnuniyet duyuyorum” (Morton 2004, 47).

Spiva'nın mâdun kavramını araştırırken dikkate aldığı ilk konu Batı felsefesinde önemli yeri olan homojenleştirilenin eleştirisidir. Heterojen yaklaşımıyla geleneksel bakış açısını yıkmaya çalışan düşünür farklılıkları göz ardı etmeden, birilerinin “temsilciğini” üstlenmeden, onların seslerini duyurmalarına izin verilebileceğini ifade etmektedir. Marx'ın “temsiliyet” kavramını destekleyen Spivak, kendini “temsilci” olarak gösterenin aslında “efendiye” dönüşmesinin kaçınılmaz olduğunun altını çizerek bu geleneğin küreselleşme ve ekonomik yayılmacılığın tetiklediği neo-kolonyalizm döneminde özellikle Üçüncü Dünyada geçerli olduğunu söylemektedir.

Spivak dönemin önemli entelektüellerinden biri olarak Batı eleştirel yaklaşımını geleneksel sınırlarından çıkarıp daha geniş boyutta araştırmayı hedeflemektedir. Düşünürün Marksist siyasi ekonomi, Feminizm, postkolonyal eleştiri içinden ele aldığı Avrupa edebiyat, felsefe ve eleştirel teorisi politik, edebi ve kültürel metinleri okurken emperyalizm ve küresel kapitalizmin oluşturduğu yeni sorunları anlamak için önemlidir. O kendi konseptini düzenlerken bütünsel ideolojik anlatımdan kaçınarak, tekelliğe odaklanmış, teoriler arasındaki kesiklik ve devamsızlığın korunmasına özen göstermektedir.

Spivak'ın sömürülen ülkelerin tarihten gelen sorunlarının araştırılmasında kullandığı “cinsiyetçi coğrafya”, “emperyalizm aksiomatığı”, “epistemik şiddet”, “metinleştirme” gibi terimler günümüz uluslararası ilişkilerinde neo-kolonyal dalgaların başkaldırmasıyla daha büyük önem kazanmış ve yeni mâdunların anlaşılmasına önemli katkıda bulunmuştur. 19. yüzyılda Britanya'nın üstlendiği sonradan ABD tarafından devralınan “medenileştirme misyonu” Spivak tarafından eleştirilmiş ve süper güçlerin bu politikalarıyla yerlilerden hiç de geri kalmayan vahşi uygulamaları sonucu mâdûnu her türlü “susturdukları” ima edilmiştir. Makalede de belirtildiği gibi epistemik şiddet fiziksel ve yapısal şiddetin yanı sıra temsilcinin mâdunların kaderlerine müdahalelerini göstermektedir.

Spivak Batı kuramlarına müracaat ederek farklı topluluklara karşı aynı tavrın sergilenmesini eleştirmiştir. Düşünür evrensel bir açıklamanın yalnızca Avrupa-merkezci, ataerkil normatif bir izah olabileceği için “ötekilere” dair umursamaz bir yaklaşımla sonuçlanacağından doğan endişesini dile getirmektedir. Bu yüzden Batıyla bağdaştırılan teorileri sömürgecilerin emperyalist çıkarlarından kurtarmak için Spivak “stratejik özcülük” (*strategic essentialism*) terimini kullanarak duruma özel stratejilerin kısa süreli çözümler getirebileceğini söylemiştir.

Spivak geliştirdiği teoriyle homojenleşmeye, evrenselleşmeye, bütünselliğe karşı çıkmış, farklı kültür, din, ırk, cinslerden olan insanların kendini temsil etme, anlatma ve sesini duyurma hakkının varoluşuna inandığını belirterek bunların kısıtlanmasının “emperyalist aksiomatığı” hizmet ettiğini ifade etmiştir.

Kaynakça

- Ayotte, Kevin ve Mary Hussain. 2005. "Securing Afghan Women: Neocolonialism, Epistemic Violence and the rhetoric of the veil." *NWSA Journal* 17 (3).
- Chakrabarty, Dipesh. 2000. "Subaltern Studies and Postcolonial Historiography." *Nepantla: Views from South* 1(1): 9-32.
- Devi, Mahasweta. 1997. *Breast Stories*. Kolkata: Seagull Books.
- Edkins, J. ve Vaughan-Williams, N. 2009. *Critical Theorists and International Relations*. New York: Routledge.
- Guha R. 1988. "On Some Apects of the Historiography of Colonial India." *In the Selected Subaltern Studies* edited by Gayatri Spivak and Ranajit Guha. 1-8. New York: Oxford University Press.
- Kristeva, Julia. 1981. "Women's Time." *Signs* 7 (1): 13-35.
- Ludden, David. 2002. *Critical History, Contested Meaning and The Globalization of South Asia*. New York: Anthem Press.
- Morton, Stephen. 2004. *Gayatri Chakravorty Spivak*. London: Taylor & Francis
- Spivak, Gayatri. 2005. *Other Asias*, London: Wiley-Blackwells.
- Spivak, Gayatri. 2006. "A Literary Representation of the Subaltern: A Woman's Text from the Third World." *In In Other Worlds: Essays in Cultural Politics* edited by Gayatri Spivak. 241-268. New York: Routledge.
- Spivak, Gayatri. 2006. "Scattered Speculations on the Question of Value." *In In Other Worlds: Essays in Cultural Politics* edited by Gayatri Spivak. 102-127. New York: Routledge.
- Spivak, Gayatri. 1999. *A Critique of Postcolonial Reason: toward a history of vanishing present*. Cambridge: Harvard University Press.
- Spivak, Gayatri. 1998. "Gender and International Studies". *Millenium* 27 (4): 809-831.
- Spivak, Gayatri. 1990. *The Post-Colonial Critic: Interviews, Strategies, Dialogues*. New York: Routledge.

Spivak, Gayatri. 1988. "Can the Subaltern speak?" In *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory*. edited by Patrick Williams ve Laura Chrisman, 66-111. New York: Columbia University Press.

Spivak, Gayatri. 1987. *In Other Worlds: Essays in Cultural Politics*. New York: Routledge.

Spivak, Gayatri. 1986. "Imperialism and Sexual Difference." *Oxford Literary Review* 8 (1): 225-240.

Spivak, Gayatri. 1985. "Three Women's Texts and a Critique of Imperialism." *Critical Inquiry* 12 (1): 243-261.

Spivak, Gayatri, Landry, D. ve MacLean, G. M. 1996. *The Spivak Reader: Selected Works of Gayati Chakravorty Spivak*. New York: Routledge.

Young, Robert. 2004. *White Mythologies*. London: Routledge.